CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

१ गणेशाय नमः॥ स्वेजो दिशतु वः कृष्णः कंसमातंगकेसरी। नाथा केलिकवलान्निद्रा मे
पीवाद कुतूहलम्॥ उत्पन्नो जस्तुतवंशो। बुद्धिमान्कृतनिश्चयः। जमनेश इति ख्यातोम्
न्द्राउ कुलोद्भवः॥ सोहं शिन्दों प्रवन्दामि ज्ञातिस्पारव्यमतानुगम्। शिष्याणां नुहिताय
जवर्ती ज्ञानकाननम्॥ स्वरसंस्कारयोर्वेदे निमः कथितो बुधैः। तस्माद्विशापेवक्ष्यावर्ण
संघातक्रमः॥ मंत्रो हीनः स्वरतो वर्णतो वापि कुर्चबिरः। निष्फलं तं विजानीयात्नवेवाशुभ
सूचकाः॥ वेदस्याध्ययनाधर्मः संप्रदानात्तथा सुतः। वर्णाधशोन्कृत्स्नशोक्षानाद्धिमन्क्रिपदय

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

मितान्॥स्वरोवर्णोन्त्यंमात्रातन्त्रेजगोधोपवव।मंत्रंजिज्ञासमानेनविदितव्यंपदेपदे॥२॥स्था
नेंवकरणंचैवसम्यगुच्चारणंतथा।सोनवेत्तिसनिष्ठेः लेङ्गःपठतीतिकथंवदेत्॥प्रथमंतो
2 वर्णसंज्ञाभिधीयते॥त्रयोविंशतिरुच्यन्तेस्वराःशब्दार्थचिंतकैः॥जावत्वानिंशछंजना॥के
तावन्त्यक्षरसंग्रहः॥अपर्यन्ताःस्त्रियाभिन्नाह्रस्वकारोदीर्घवर्जितः॥एतांकृत्वानविघ्नेकृत्वा
चाप्यवगुनाक्षिवा॥सव्यंजनःसानुस्वारःशुद्धोवापिस्वरोक्षरम्।ककाराद्विमकारान्ताःस्प
र्शाइतिहिसंज्ञकाः।यतस्तेपामाद्योऽन्तस्थाऊष्माणःषादजस्मृताः।स्पर्शानांपंचमैर्योगेवत्ल

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

न स्थयमास्मृताः ॥ अनुस्वारो विसर्गश्च जिह्वामूलीय एव च । उपध्मानीयसंयुक्तो द्विस्पृष्टस्य
भवेत्ततः ॥ द्विस्पृष्टतावविज्ञेयाडढलाः स्वल्पसंज्ञाः पदकाले विलुप्येत द्विस्पृष्टो न भवेत्तदा ॥ २६
तस्मिन्मूल जिह्वामूलीयोपध्मानीयाहाश्चैव च । नासिक्यपरस्वतश्चैवैकवर्णा वर्णाः स्वैव हि । वर्गाणां
२ प्रथमौ द्वौ द्वावूष्माणोश्च हपडिताः जिह्वसंज्ञका भवन्त्येते शेषा विसंज्ञकाः स्मृताः ॥ शषसानुस्व २
ज्ञकाः स्वपाला मानीस्पाल्कं ठमवर्जिताः अघातो वर्णसंघाते स्थानैकत्वसंयुते ॥ आत्मशक्त्या
नुवर्तन्ते जत्वेयसद्दायुधैः कवर्गः खव अवर्णश्च जिह्वामूलीयपपयनववर्णा भवन्त्येते जिह्वा
मूलीयसंज्ञकाः अनुस्मृता [illegible] ख्याय स्थ च वर्गः खपपे कायोयशेः स ऌ ।

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

तालुस्थानास्तवन्त्या तेजिह्वामध्येनतुकानेयः ॥ ४ अकारस्वरवर्गश्च मूर्द्धन्याः प्रकीर्तिताः ।
जिह्वायाः प्रतिवेष्टाग्रमेनमोकरणंस्मृतम् ॥ २२ ॥ लृलृसितौः स्मृताः दन्त्याजिह्वा
ग्रकरणाः स्मृताः । उकारस्त्ववकारश्च ओ औकारौ तथापरौ ॥ पवर्गोपध्मानीयश्च
३ ओष्ठ्यावर्णाः । प्रकीर्तिताः ॥ २३ ॥ समानस्थानकरणाइडु ॥ ओ औः सदैवहि नेपर
स्वदन्तमूलेनवोदन्तोमेः वैधीयते ॥ २४ ॥ अकारस्याविसर्गश्च हकारस्तथैव च ॥
कंठ्यावर्णा मध्याग्रात्को जिह्वामूलेनुकानयेत् ॥ २५ ॥ यमानुस्वारनासिक्यान
सामूलं प्रकीर्तिताः ॥ [illegible] कंठ्यतालव्ये ओ अं के ध्याय औ स्मृतौ ॥ अर्द्धमात्रातु

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

कं व्यस्य एकारौकारयोः भवेत्। एकमात्रो भवेद्ध्रस्वो द्विमात्रो दीर्घ उच्यते। त्रिमात्रस्तु
प्लुतो ज्ञेयो व्यञ्जनं त्वर्धमात्रिकम्। एतद्वर्णासमाम्नायेकवर्णानां स्थानसंयुतं। ज्ञातव्यं तु मनी
षिणां शास्त्रतत्त्वार्थदर्शिना। एषां ह्येव भवेत्स्थानं करणानां च विशेषतः। तत्र तत्रैव द्रष्ट
२ व्यस्य प्रयत्नस्तु भिद्यते संवृतं विवृतं चैव स्पृष्टमस्पृष्टमेव च। ईषत्स्पृष्टं चार्द्धया ईषत्स्पृष्टं ३
मास्य प्रयत्नस्तु षड्विधः। अकारः संवृतो ज्ञेयो विवृता इतरे स्वराः। अस्पृष्टता स्पर्श
नेत्स्वनाः सर्वे भवन्ति हि। स्पर्शाः स्पृष्टाश्च विज्ञेया। अन्तस्थास्तु वदीनिताः॥ अर्धस्पृष्टा

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

विश्लेषाज्जायते वर्णो वेदिभिः॥ ऌकारनयोर्मध्ये त्वर्द्धमात्रा ऌकारनयोः तस्माद्ऌका
रावर्णौ ऌकारस्य सं भवेत्॥ एकमात्रो द्विमात्रस्य संवृता दिमुखे ततः॥ सावर्ण्यं तुल्यवक्त्रा
यं तदर्थमिदमुच्यते॥ यथा यावसंनतो वर्णमिश्रे पिवेपरांगभेजः॥ स्वनयेमेऽजनादेषेवेदितव्या
विवृतोऽपोः संयोगस्यादिमूर्ती यः पूर्वस्यांगमेभैः॥ मतेयथा॥ सूर्यः शावसंयोगे यः पू
र्वस्य शवेन्यतः पमुख्यार्थ यो गं स्याच्च कोनाल्पूर्वसंयुतः॥ कं पूर्वस्य कपमोऽङलन स्यववमे
स्वरतः॥ संयोगादिपरे वक्ष्यितो पूर्वांगक्रमजयथा॥ पाश्चात्येन योगपूर्वस्य परांगशवत्रा
नकौ॥ क्रमजाद्योत्तनेस्वर्यं पंचपूर्वांग [illegible] नस्पवर्गस्यज्ञातानि [illegible]

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

४ णे: द्विकुम्भागायते वेदकामहरमुञ्चयते। प्राक्र्पा पूर्वस्यनघणः परस्यां गंणात्मकम्।
पनक्सूर्ध्वमघाघोन्कंस्वनसंदेहेतवे। पद्मगंनयस्पचागंनलेनेवस्वने। भवेन्। अनुस्वान
विसर्गांस्युनासि वपाथपमात्मास्य घा। ङिकामूलंकुप ध्मावनवंतस्पुःपना स्थिताः। संजा
गवाहृता विद्वेपानिजस्वनविपर्ङ्किताः। पूर्वस्यांगं भवेत्पते स्वनपतनुपूर्वीवन्। स्वनन्त्वकी ४
पूर्वांगंत्वंवहिर्ध्यात्मतम्। नलकापोजन्त्र पूर्वीङक्षा- संज्ञास्वनोदयेः पनतो विज्ञानीया
स्वनभक्तिसदेवहिङ्म पागुपनिस्यन्लके नेपकोपातिकावर्णितांचे परत्वंपुनना याति

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

वधूष्माणोनपसंपुतौ॥ इतिस्थानकनणोस्पअजन्नपूर्वांगपनांग विधिः समाप्तः॥॥
अथैत्स्वनाप्रवन्नेनामितेनामेववन्नेदणाम्। ज्ञात्पो त्रिनिहितः जैयः श्रिलिष्टस्यतथा
 पनः। तेन त्वंडनकृतथातेनाविनामपवच। पादवृत्तोमवेन्नधृतोथा। नाव्यमतः पनं। पक
पदेनिपूर्वः सजवोज्ञात्यः। ततः पनंइत्पत॥ पूर्वांपि स्वनस्तवद्धान्पकन्पाष्वनित्पापि। अ
स्यापवादमाह। स्वनोदात्तमवाप्नोतिस्वचितस्यात्पनोजदि। स्वनितोप्पनुदात्तः स्याद्दृष्टो
दात्तंपुनः पनं। यथावातिष्पनातिष्पनातिथंदुनमन्पेनिदर्शनम्। अंङ्गेः रूपनायपनोगि

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

निहितादृजः। त्रैयोनीयस्वनपनाः। प्रश्लिष्टांतायथाक्रमं। एऔं आभ्यामुदात्ताभ्याम
कारौवौयएवहि। लुप्यतेसंधिकार्येणतम निनिहितंजथा। तेपसनसांयानेवनुवेद
सीतिनुयोस्यपिइरुवर्णौ।ऽदात्तौचेदनुदात्ते स्वरितोदृजः। पवासंयैवसंधुलौ।तदाऽग्रे
५ स्वनाभवेत्। व्यंजनस्यंवकंवा।ऽपर्वैन्पा।ऊ। निंदुंतयैववा।ऽवः पूर्वः पनोनीवद २
कानान्वैवान्पसंगतः। प्रश्लिष्टः स्यात्स्वनाद्यौ कासकपीवामीन्यैतामूपथा।ऽदात्तो
भूर्विभातनः स्वनव्यंजनांसुतः। मतैलांकतत्संज्ञः स्वनाे भवतितद्यथा। ६

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham.

6

वक्तृह्यैकात्म्य। यस्मैदृश्यते निदर्शनम्॥ उदात्तावग्नेहेमज्यैतो विनामसंज्ञकः। स्वरोऽच्यः स
देवैवतैनोव्यञ्जनमन्यथा। यथा गोपता विविगे। पत्ती जगत्पतिस्मृतः स्वनेजानन्दा
न कालो विवृतिर्हि स्पतेजादी सपादवृत्तासस्रः स्या यथाकाइ निदर्शनम् उदात्तादिनु
दात्तानोनीचा वगहृपवव। नाथा नाथ्या अन्नवल्क्यानतन्तून ब्रौति निदर्शनम्। माध्यं
न्दिनो विनोथी स्यात्ता यामध्यन्तु संज्ञकः। नस्वरितोऽत्र हृस्पते। पृथगुदात्तानुदात्तकौ।
तस्मान्माध्यन्दिनमतपदेकें जो विनियते। उक्तं वाजिशाखनके माध्यन्दिना जसा।

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

विन्नि:। ग्रवान्हे ा पदानी यज्ञ्यपोम्भोथ्यतः क्वचित्। ना न्नाब्यो म्रवेत्कंपस्तन्नून ध्वेति नि
दर्शनम्। जात्यो मि नि हितः दैवः। त्रिलष्टः स्यचिता इमेनी चपूर्वो पदात्वेतेति ष्य
वस्यानुदात्त भवेत्। जात्यो मि नि हितं दैवं ः स्येयज्जे ष ः त्रिलिष्टपवयं। एते स्यनाः अ
६ पत्तेदृस्योदात्तपुनस्थितं यथावत्गुणः परस्यात्स्वानुध्योऽस्माकम् द्वितीयकम्। पवमे ८
स्पन्नि थीतेमी मान्निदर्शनार्थे न्यनुक्रमात्। नीपूर्वोदात्तपयः स्वरितः पाणिहन्यतेय
न्यधानीवदच स्यात्स्वर्ण च मोदिर्शनआ। लियकथाननयते दृस्तोनुदात्ताद्दृश्यतेप

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

नोप्रचितंनं विजानीयादुदात्तं स्वरकमात्कुर्यात्‌ उत्पंह्नत्वाततः परस्वात्प्रचितंदृश्यते यदि
सापितत्रैव निर्दैत्यपरस्वोद्धृतंप्रचाल्पयेत्‌ । नोदात्तःस्वरितोदयं प्रचितं स्यादुदात्तवत्‌
कृत्वानुदात्तंतुततोदात्तं स्वरितमाचरेत्‌ । यथास्यास्वरस्वरितं वाजेवाजेवतेति च । स्वरि
तोदये । सेनानी ग्रामंणेपासहस्याव । तैनोवंज नवद्विचाज्ञात्वा निर्निहितःस्वरः ।
यथा । आनूकंन्पाइव । वेदोसीतिनुथ्रोसपि । पत्निवसेनासितथावाऽपवेन् । स्तुवीक ।
उदात्तस्वरितपरः प्रचितस्यापि स्वरितपरः । नवत्नीयतनादेशो व्याकरणमतेपि ।

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

शून्यस्त्रचक्रेचागस्तु। स्वयितात्स्वयितो यदि। शून्यंपंचयालभेक्षस्तांपदुकांकेनविल्कविर।
नल्कानीयविनोर्योस्यान्नसंज्ञ। ह्रासविनाशकृत् उक्कंच। स्वकुङ्गः स्यनानीयः स्यनः स्यि
तएवच। स्यरप्रधानंस्त्रोस्वर्ण्यभूङजंनेनैवनसस्वरं। मत्तिवज्ञस्यरंविद्यान्मूत्रवद्यस्तद्रूपत।
स्तनेगानीयतेयत्रतत्रगच्छूत्स्वसंकनः। वर्णोभूज्ञार्थ्यमाणेशन्निष्पद्यतेस्वनास्वयः।
त्रायाममार्दवस्वचस्त्रमिश्चानस्तथापनः। स्वयितत्वात्स्वनितस्याद्द्वकीभावायद्दामक्षर।
नधायप्रोतिवर्जीयद्याद्यात्स्वयातप्रत्यवे। सयाघातानुयातस्यस्वितस्यापिसंगमेउक्त।

तएवोदात्तस्यात्यन्त्वकारेणानान्यथा। ग्रहिलिष्टामिनिहितः सैप्राह॥ इत्यवाक्षिप्तकेप्रति। ना
न्यथा। यवतेष्णानादुदात्तोस्मरगनाद्रूपयाखरयोस्कस्वनजोः संयावेकीभावोयदा भवेत्। अ
नुदात्तपुदात्तस्पर्वं संगच्छतिसांधेषु। सर्वपुनरात्पेवाद्वायथास्याभ्यार्णपश्चिति। प्रमतन्नैऽ
8 तिपनंविश्वाम्मस्तापुनरत्नयाना। म्निनस्यानुमेगानिजयंतत्वानुपदस्पेत्। पा शिनो निदेवश्र
णापूर्वोदर्शिनासदरा आनुहामादयुवास्या द्विन्यादेवनिदर्शनातू। अस्पायवादमाहस्या
ख्यातानौ ग्रंथोगच्छपूर्णमू। पदमुपस्थितं नोऽडयाऽऽन पर्ययपयोगिखनमुञ्चेत्। यौश॥

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

माव्हयदाम्भचूना। यो नः पिता तथैव वायत्नुत्युपेतथैव स्त्रौ विद्यादेवी निदर्शनम्। जातपूर्वोदा
त्तपनो यथा त्तवेत। स्वनितोदात्तसंचोश्याउदात्तेवत्तवानिति। विहायास्तिनिहितादीन्। केषु प्र
श्लिष्टानान्निमात्। वी च्यायनुदात्तपूर्वोदात्तपनो यथा त्तवेत। सर्वतीन्द्रोस्तिनिहितः प्रश्लि
८ ष्टस्तादननारी। ततोमृदुतनोस्वनो जातन्के प्राकुर्नोक्ष्न तो ततोम्दुतनस्वैवते वा व्यञ्जनडव्यते। पा० ८
दवृतोम्ददुतनस्त्वेतत्सानवालावलम्। द्वयोस्तुस्वसधाम्मेच्यसंचोस्वापितस्यात्पनीहिवत्।
डदात्तस्यनित्यस्थौत्तावे प्राव्यत अम्भ वेयथा। यागान्विन्द्रतेवौद्धङ्केङ्कव्नः सर्पिस्तथापनः।

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

इति स्नानविधिः समाप्तः॥ उत्पन्नो यस्तु तैवेशो विद्विमान्कृतनिश्चयः। क्रमेणैव इति स्यात्स्तेनोक्ते
क्तिकाम्यया॥ अथातः संस्कानविधिः॥ कथ्यते तु मयाधुना। लोपागमो विकाराश्च प्रकृतिश्च वि
थैव वा। निपुणेनापि वाच्यं वै संधिनेषा चतुर्विधः॥ प्रथमा लुक्कानोपः सवर्णे चतुर्थमवाङ्कुपाल॥
१ स्वरतीयमवाप्नोति पूर्ववर्णास्तदादिकः। वाद्युतस्तु वाक्ख्याने नकृतस्युनिदर्शनम्। पदान्त
प्रथमा वर्णा परतः स्वनचोष्मिणोः स्वतीयानवाप्नोति पञ्चमं पञ्चमान्पथी। तद्वाग्निश्चवाड्
वीवागतस्तथापरः। नपदेवडप्सुषदेवैश्च हिवदपवा॥ मृगमेहो स्वनन्मिश्च सवविचादेवनिद
र्शनम्॥ कारयोः पनयो नि[illegible] नुलकरामातन्नासियति।

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

मास्त्रिवः कास्यचनदीततःस्वनेमवेवाहि। अग्निःपथुर्वोःफलिनीर्विद्यादेवैनिदर्शनम्॥ ग्रम्मनिष्प
न्नः समनीर्थो। ष्यिताववस्तुष्वविः। ग्राविष्कृणुद्धवतथापर्णोवोवसातिष्कृता। पतास्तुवविसर्ग
स्यघत्वमिष्ठनिस्सूत्रयःपूर्वेणोक्तस्यापवादोत्रज्ञानीयाद्यविशेषतः। कोपचःस्वकान्तः। स्प
८ द्रावुपचःषमाप्नुयात्। घोषवत्सूपरेयत्नतत्रलोपो। विधीयते। नावुपचःषमाप्नोतिवर्जयित्वा ८
कर्षास्वरपि। इडस्यदेशमायासस्थातिष्कृहिष्कृणुर्यस्तथा। शततेजाक्षयनमाद्याद्याहृतांकम्य
निदर्शनम्॥ तावुपचःककारान्तःस्यात्पदस्यगतेष्वपि। लुमुदिरिकल्पेवद्वाविसर्गेस्वविधी
यते। तथयोस्तुसकारान्तस्यावधिश्वसमाप्नुयात्। वायवस्थमावस्ततम्आरवुस्तेनमस्तोयथा॥

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

वागरवमपवस्स्कन्दो निदर्शनानि पृथक्पृथक्। अविकारः शाकल्यः प्रायसेषु परेषु वा। म
न्यते वा विसर्गस्य नान्ययुक्तिः कथं वन। यथा पु: शिग्रा नोदृष्टतो देवोवः सवितापनः। आदिति
षोडशान्कनणकानीयाद्विविशेषतः पदान्तः प्रथमवर्णः प्रायशाखपनयदि। प्रकृत्यातत्र
तिष्ठन्ति द्वितीयाः शौनकमते। अस्य स्थान्तमुदिपनशौनकोपि वदेत्तदा। सम्यक्स्य वान्ते
प्रकृत्यानुकृष्णानाघपववा तत्स विकृर्याद्ध्याडश्री विद्या देवर्न्निदर्शनम्। पदान्तस्य तका
10 रस्य नकारस्य विशेषतः। वकारवर्गे तु परे ववर्गस्या नान्यथा। शाकान्यक्षुन्यमाप्नोति
यदि स्यात्यशवाक्षितोः। पनमा धितस्य चास्य से विद्यातैतमापने। तच्चकुरुक्रिया नारववा।

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

गान्नयतुमैवहि। म्टकश्रोवायविकल्पेतितकुकेयमतःपनमास्वचावाग्भ्मुकः पिथक्राग्नि
शिनायेतिवेयथा॥ आदित्यग्रम्भस्तुतिन्द्वैवेहर्व्वैस्पात्स्पशेशाक्रुयानेकानस्पपदान्त
स्पशाकानस्पात्पनेशादि। पञ्चमस्तु वक्गस्पर्सेन्त्रा प्नोतिनसिशाग्ग। दृयन्वान्त्वबान्य
१० कायेनकन्येनबान्नलोपमाप्नुयात्। पीयाग्रन्नानायिकृचनकानश्वापिन्नुप्यतोस्वनाणा १०
मनुनासिकंप्रतिज्ञानन्नितिसहंदा। वक्गयिलातमाकानेयचलोपा विधीयते। ङपचान्
ङनकुर्व्यात् मनोर्हिकवेणोस्मात्। लोपश्चकृतिनावत्ताल्लापयायार्खवेग्नोपदांतस्य
नकानस्पेदनुनासिकाप्तवेकामकानवलमाप्नोतिस्वशाल्लुधाःवक्रयाःपवोयथा
CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

स्मिंल्लोके चौर्ल्लोकान्नौ गीश्च वसर्वांनित्ययमः। गवयांस्त्वद्रपश्यैस्तोश्च वक्रे वैवानिदर्शनम्।
स्पर्शापनेनकानस्यविकासानेवदृश्यते। वज्रयोर्वैर्गथिलातुप्रकत्यातथ्याह्वविता। यस्मा
स्मिंल्लोके क्रन्धर्म्मेदेवादिवमथापनः। पश्चन्याहीतिग्रानीयानकानस्वकनूपता। यामं
न्तोपलयिन्ह्म ध्वनशत्रून्ताडितथापनः। मित्रमत्स्विवकिलान्त्वीपृथन्तववृततथा। पतेनि
पातितः सिद्धान्तविकायान्नलवन्तिहि। फलनश्चन्द्वनस्पतीन्पनिर्दीश्वविशेषतः।
स्यैवैफमवाप्नोति नासिकावापचास्मृतामकायस्यपद्मास्यान्तस्थाश्वैवपनेयदि।
नासिकामुपचापद्भ्रमनायाभ्रगु … स्य पामीतल्लोके वसथकम्।

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

अनुस्वारस्य नोऽन्त्यस्य मकारस्य विधिः स्मृतः। पदस्यान्तपदाद्यो र्वापि पदमध्ये गतेष्वपि।
दीर्घं किंचिदनुस्वारो ह्रस्वाद्दीर्घ [illegible] मिहोच्यते। पुनः किंचिदवाप्नोति संयोगस्याल्पमन्यदि
यथा पापश्च सर्वेषु देवपश्चादितान्यपूर्ववा। लोपश्चारस्य लोनु ५ भीतिदं शान्त्यानिर्दशी
११ नम। अनुस्वारो द्विमात्रस्याद्ध्रस्वात् ... नादिषु। ह्रस्वाद्वापादेवादीर्घो द्वाह्वानश्च हृ ११
दयति वेत्ता। स्पर्शोत्तपश्चैव वन्तवन्ता ह्वापश्च भवेत् वंकुण्ठ तत्र गंगंगम्भवेत् वविष्णुमिमी
तिवत्ता। पतले दम्पत्यन्तः परस्वयञ्च न्ताम्पश्चैव यथा। अथ द्विलक्षणकारणं। स्वनाल्लोयो
गादः। द्विलेखवदेतिमनीषिभिः। पदान्तपदाद्यो वापि पदमध्यतु संधिदा। यथास

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

ग्यश्चवनीतिपदान्तपदाद्योस्तैवतो। अनुष्टुप्शासदीतदन्त्यप्रथमस्यद्वित्वंकिंगः। पदमध्ये
स्खस्तूपनोस्खस्पतावयथास्मृतः। अस्वनान्तवन्त्यपूर्वेस्युविसर्गलोपेवद्यथा। नेपक्त्वकाना
न्यौपर्वैर्वैङ्गनैर्हिलमाप्नुयात्। नेपक्त्वकानोस्यातद्धिलमध्येकथञ्चन। यथासूर्य्योर्ज्जस
पूर्णामि। क्रोगृत्कामिवेर्वा। ऊष्माणोयेपरेस्वैक्रान्ताः केवलोनहिनुक्तयः। अन्तस्थाति
12 र्य्यदापुक्तातदाद्वित्वंतगनिति। यथार्शःसरूपवितीवर्ष्यंवर्ष्मीयसीतिवत्। सहस्वशीर्षा
पुरुषः। देवब्रह्मर्षिर्यथास्मृतः। अवर्ज्यायवानः पार्श्वमनपक्षेद्वित्वंलनिति। शषसास्वेन
नादितिविस्तरेस्तत्री। शयवस्तास्वरोद्यूर्ध्वोपदेनीद्वितुवमो। ऊष्मान्तस्थापरस्पर्शाद्वित

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

मापद्यते क्रवी। अस्मन्नर्थेऽस्ति स्फुलिङ्गविस्फुमा तथाना ध्रूम्रवगृहकृते। सकानस्पाद्दिलोवानि
षिच्यते मन्नीविति:। यकानस्पर्शसंयोगेन लयेत् कदाचन्। शाल्मलिस्थवदपिक्रीवासोपुनु
नाल्पास्त्येवत्। अन्तःस्थास्य स्पर्शाद्विलमेतत्स्वा हियुथाथैवत्। अदिवास्वनपूर्वा स्युर्नूष्मान्त
१२ स्थानेतत्परः स्पर्शाद्विलमवाप्नोति स्थाल्लीनाम्नोति पयथा। आवशास्वावनास्वपत्सचैान १२
द्विनुक्तिः। आम्नातिसाविषिच्यते तदर्थमिलुनुच्यते। यच्चवोत्तयतुः स्पर्शः संयुक्ताः शावसुः
सहानुतथाघः। क्रमोऽङ्गोयोनापनाकथितावृष्वैः। येस्तुपरन्ते तः पूर्वविधवपस्त्ययातिनिदर्शने।
मवर्णोनद्विनुच्यते ऊँ शुभसूत्रतापदयहर्त्सोहितायांनतद्ववत्। ऊस्वान्तुद्दियघकानस्पाद्दीर्घा

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

दपिनद्दश्यतेयस्यातिशायसेऽतिनञ्छकानोद्विलमाप्नुयात्॥ विसर्जनीयाद्यपनःस्पर्शोयेन
फःसंयुतःसोपिद्वित्वमवाप्नोतियुक्तानःप्रथमेयथा॥ देवसावितःप्रसुवविष्णोःक्रमानि
दर्शनम्॥ प्रथमेश्वरस्ववर्गीयेद्वितीयोद्वितेवानो॥ तृतीयश्चतुर्थौश्चविपर्यायेकरणया
युक्ता॥ लक्षयाग्राह्यमतीतिव॥ गोघ्रानेषट्ठापवपाल्थौतथयसंयुतौ॥ विसर्जनीवसम्पक्त
श्चतुर्थारवयघाक्रमम्॥ आगिंधुगवज्रादुक्तामी॥ दृश्वङ्ठवाइति॥ त्रध्वनोदयवायवेविष्णोः
मतनसंयुतः॥ गाग्यमतेविरवायाहुर्मेतन्माध्यान्दिनेतवत्॥ द्विःकृतं वर्गीयेनित्यंयमेवत्
यगोयथासत्क्रादंदृश्यतेनारीकवानात्रैकापवर्ति॥ यमेनव्यावनेषयो॥ द्वितीयस्यावि

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

चीयते।यानि तु कर्म पापानि प्रवदन्ति मनीषिभिः।ता: तेषां संयोगादिः पूर्वं यमश्चेति विनाचक्रे।
यमश्चेत्यपि पंचमः।पंचमे भूपने भुवायमो त्पत्ति त्वं वलत्र नु कर्म पापानि दर्शनम्।स्वनाली योगादेर्हि ला
दुत्पन्नो यो द्वितीयकः।तस्यैव यमसंज्ञा स्यात्।पंचमे भूमिश्रित यदि स्पर्शनी पंचमे योगे बलान्व
यमास्तता:।अयं सपिंडेन ते तुल्या पुनर्वीचा: प्रकीर्तिता:।सयुमान्विद्यादयं सपिंडम्।सान्त
१२ स्थादानुपिण्डवत।अनुस्यायम वर्गौ च क्रमोपि तंडविनिर्दिशेत्।यमास्तदा निवर्तन्ते क्रम १२
मध्यपदास्थिता:।क्रमोपि पिंडेन ते तुल्य:पाप्मौस्त्वमन्त्यानि दर्शनम्।स्पृशाश्च पञ्चमाश्चैव
अन्तस्थास्ति श्वसैयुता:।दानुपिंडेन न तु तुल्या श्लथवीर्या प्रकीर्तिता:।क्रमाराः पञ्चमे

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

योऽगियमव्रर्ण्यसंहेवव। क्रर्णोपिऽडेनतलकुप्राश्नथवेच्याः प्रकीर्त्तिताः। इच्छ्राबवाच्चीनमश्वकुद
वथैववतथैवद। यन्नक्रमववना द्वित्वं वर्ण्ययेतेतदा। स्वनात्सीयोगोदे द्वित्वे प्राप्नोत्पत्रनिषिध्यते।
ऽक्रमपि न प्राप्नोति स्पर्शो द्वित्वे पदत्रये। क्वचक्रस्तथा विचाशिवत्रसत्रस्तथैव बाधव्रतनु ते
व्यैकेकै वीगनमौ द्विनुव्यते। प्राप्नोलि वर्ण्ये यद्वित्वे पदण्वेतषु नित्यशः। ऽपान्त्यितमुत्तोम॥
नमुत्तत्तानोत्थायव। ऽत्थायम्कृतीवेवपदण्वेतषु वर्णौवित। त्रीति त्रीणि द्विगानैयाद
स्पर्शान्नीतु यथाक्रमम्। वर्णो द्वित्वतो संयोगेपकवणवकुवेरल। स्वनमध्यपदे कास्मिन्ननपथ्यातु
दयाम्मुतिः। स्वनमध्यपदे कस्मिन्नकुधुरोसियथातवेल। म्रस्वनेनो बनततद्वदाऽमितुल्पुः स्तु
CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

तिर्द्वयोः। स्पर्शेपनेकतान स्पस्फोटनेदोषकृद्भवेत्। अत्रावार्य्योपाय द्विली स्फोटने द्विल
नाशनम्। अथास्पिंडेन तकुल्पैतस्मादुद्धरणीस्यू ती। कालेज्ञात्कोलोद्भवच्छतेयकुल्पो मा
दिकेयथा। पनस्पनन्तु संयोगाः स्पर्शानीसैत्तवधादि। तत्पूर्वस्पयरुतिन्नो स्तिविनाशे वर्गान
स्पव। द्वितीयाश्ववनुर्थो स्ववर्णाः सोष्माणो मैशंकोः पंचमैर्य्युक्ताः पूर्वात्मेतवायुः संपद्यते १४
मुखात् तद्धानये तत्र अत्नेन घनवैद्याः सम्मुखेनहोनिः सनन्यवर्णो वायुदोषस्यादन्यथामहत्।
सक्ता दयमातथा दद्यात्रद्धाइतिनिदर्शनम्। संयोगात्पूर्ववायोर्मीगनान्कास्तथैववाश्चव
सानगतीयवद्धिमात्राकालउच्यते। स्वराः संयोगपूर्वायेवीगनानोस्तथान्ताः तेषांकाला

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

द्विमात्रस्यात्‌ नतु दीर्घ इति स्मृताः॥ यथाग्निर्वृत्राणि विश्लोपप्लुतसदृङ्ख्यङ्कृषिः श्रुतेयाहिपाहित्वमच
विंद्याद्देवविनिर्दिशेत्॥ यथाग्नानीतिन्द्यमात्रास्वनन्तकस्तथैव च। यथगनान्तस्यमोन्कोत्मात्‌। कान्त
स्थानतः परे। अन्येन प्रयत्नेनान्यत्सदमनन्ततत्कुर्याः॥ अथानुपदादौ वद्धिलमापद्यते यथा वर्गः। मध्यो
मीतिसघणामिद्मम्मेति निदर्शनम्॥ समाप्तौ वाद्यदो दश्वमोन्त्यौ वा विधीयते। छन्दसि येन न
5 नातिरेवा यथैव पृथक्पृथक्॥ सोच्यापनेनाथिकानी। गुपत्‌मादिके यु च। पादश्छन्दानुनाथेस्या
दकाधिविवतुः पनः॥ अप्यनेकपदैः। क्षपिस्वपते पादपूरणम्॥ हृदिस्थ। यायथैकस्मिन्पदस्यादपा
पूरणम्॥ द्विपदैकतो न दस्यकतुल्यमन्तत्प्रमतः पतन्त्॥ अग्नेर्लनो अन्तम स्वरविद्याद्देवं चतुष्पदम्॥

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

विघ्नमानेऽननुबन्धिमियचपेतिनिदर्शनी। उनकानौपदानीयोसकानेपनतस्थिते। पवचीयते
कतात्पीपक्षुसोमोयथास्मृतः। प्रत्यक्षोमस्त्वीन्समुद्रानस्मान्समीतितिनिदर्शनम्। मकान
प्रत्ययकेव्याङ्स्समान्नोतिसंहितायां। स्वाहा। नवत्तीतथ मतु विश्वकर्म्मनापिस्तथा। मका
१५ नस्यपमकानेतु ङस्वस्यात्संहितान्ना। स्वनाणीवेवदीर्घलीवोगनोपिक्षाविड्वल्यन मवयइपि
घवनमयवइत्यपि। कसेरस्वमाप्नोति सांपेवाचाविकल्पया। एकत्रयेस्मायांवोक्त्वापसौचिवेव
वडुर्विधः। स्वयपरेयथायागपञ्चाम्नुमन्तिदप्रवहितिपदा [illegible] स्मनस्वत्याम्नमगतिकौविष्णुवतस्थान
ताउतौहितान्नापनूपो। ङ [illegible] मच्यपदानीयः। मायया।

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

दीनीयवालोपेनपुनःसंधिर्निष्पतेन्नवाकारस्यास्थानेलोपमिच्छन्तिसूत्रयः।पदादौवपदा
दौवसंयोगावग्नेह्मवायःप्राह्रइतिविह्वयाघोन्यःस्वयूरितिस्मृतः।युक्तेनमनसायहस्तेलवायामि
नथापरी।अन्तःकाशेनमाघ्वाश्वयोगयोगतवस्तोनिदर्शनम्।उपसर्गपरोयस्तुपदादिर्विमितिस्पर्शः।
इवलस्पृष्टोयथा।वियत।प्रयच्छत्यनेतानवेत।यदेवलक्षणागायस्यवकारस्यापितद्वेदायन्नयत्र
16 विरोधस्यादिदानीसतुकथ्यते।वकारस्यस्वविषयःप्रोक्तोगुरुश्चैवलघुत्वतः।आदौगुरु
त्वंकुर्वीतपदान्तेवलघुत्वतः।उपसर्गपरोयोतुयवकारोपदादिगो।इवलस्पृष्टोतुतज्ज्ञेयो
प्रतियुष्मप्रयच्छतपरिवाजपतिः।कविः[illegible]।उपसर्गपरमेवपादादौ॥

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

श्यतेयदिसम्यक्स्पष्टंविजानीयात्।एकारोनामसंशयः।अनुयोगान्विन्दुतेतिङपयहैलक्षा।
पन्नक्षापतन्नेदर्शनम्।प्राहुःसर्वेचैवविवक्षणाः।त्वदर्थेवाविनोवोवांवावेपादिनिपातहो।आ
दशाद्याविकल्पार्थोदीर्घस्सृष्टाइतिस्मृताः।देवाःसवितायाबावातावावतथानवे।नव
१६ वायव्रतस्यते।स्तवानवृत्तिकीर्तिताः।सर्वेचैवविजानीयात्छन्दसीयवकानयाः।कैयेव १६
समुत्पन्नेलक्षणात्तिनिपातयोस्सवेत्।लक्षणेवाविनाथिस्यात्सम्प्रदायोविनाशकृत्।त्र
मागानकूगतेवाक्यमोहाद्योकन्नुमिक्षति।यतिवातेनमृत्यात्मार्पासुयक्तिपतेरवपि।क
रुन्याःवर्णाञ्जिह्वतप्रास्ताल्व्याःसोमदेवताः।ऊिकामूलीयानेकेत्याचोष्ठादन्त्याःप्रकी

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

र्त्तिताः। आश्व्याश्विनौ विजानीयात्॥ वायव्यास्त्वैन्द्राः स्मृताः। वैश्वदेवास्तु शेषास्तु इति का
त्यायनोब्रवीत्। क्रियावाचकमाख्यातमुपसर्गो विशेषकृत्। सत्त्वाभिधायकं नाम निपात
पादपूरणः। तान्याग्नेयमाख्यातं तागवन्नाम लाभ्यते। वासिष्ठ उपसर्गास्तु निपाताः काश्यपाः स्मृ
स्त्वितु सौम्यमाख्यातं नामवायव्यमिष्यते। आग्नेयास्तूपसर्गाः स्युर्निपाता वारुणाः स्मृता
स्त्वनास्तु ब्राह्मणाद्याः वर्गाणां प्रथमाः स्वये। द्वितीयाश्च तृतीयाश्च चतुर्थाश्चेति नूनपाः। व
र्गाणां प्रथमे वैश्यपाः शेषाः शूद्रा विनिर्दिशेत्। उदात्तमाहुर्णीर्विप्रान्नहात्रज्ञाबिः स्मृतः गा
यत्रीवत्त्वचन्दो विधियोगे च हस्माद्यते। नीचकार्येयमित्याहुर्गतमेदेवता स्मृताः। चेदुर्ी

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

तु विज्ञानीयाद्धि नियोगो ध्यनाश्राने। स्वनितै वैश्यमित्याहुर्मुनिर्गर्गी ह्व कीर्तितः। ज्ञातैत
१७ मवेध्यन्हा विनियोगः। शत्रुसावेने पतन्। वैधिादत्वातुम्र जले वै महीपते। अनौवि
यिना दैवं जायते श्रद्धयान्वितः सोम्रमे वेसहस्रस्य फलमाप्नोति पुष्कलं। अम
१२ वेशावृतां भिन्हां कंठेपो वा न जेद्ध्युयः विद्धज्ञनस मो मध्येश्रुव मालमतो हि सः। ना
दना स्ति कपोरव ब्राह्मनक्षता पृष्ठिस्तु विनिः। रारवा न नेम यालो क मलि रविनाभि मु
नावये। नादक्षुस्मृतस्त्र[illegible] विभागा दिव्वत [illegible] तथा अनास्तिकेयाप्तनास्तिके यो

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

ज्ञायते वर्णेन्नृपतः। नमो पदे ध्वानमध्ये व्यवस्थितौ पदान्तौ नुस्वारौ वेना क्षि
नादः कथं वन। संयोगपूर्वाये फान्तेवोवस्यनुपनयपदिपंव मध्यनवनाशेनमे
वांनादुरुच्यते। न मागुनृनादसंज्ञौ तत्र वैवानुनासिकौ। संयुक्तौ यवविसर्गौ
वनादेवेते प्रकीर्त्तितौ। इत्यमरेशविरचिता वर्णरत्नप्रदीपिका सिद्धा
समाप्तः॥ शुभमस्तु॥ १८

18

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

१८ 19 १८

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham